

بررسی ویژگی‌های روانسنجی «شاخص رضایت زناشویی»*

Psychometrical Properties of the Index of Marital Satisfaction (IMS)*

Hajar Torkan, M.Sc.

Hossein Molavi, Ph.D.

هاجر ترکان**

دکتر حسین مولوی**

Abstract

The purpose of this study was to determine the psychometrical properties (standardization, reliability and validity) of the Index of Marital Satisfaction (IMS) in Isfahan. Therefore, 33 distressed and 80 nondistressed couples were randomly selected and the IMS was administered to them. The cut-off points for men, women and couples were 25, 28 and 27 respectively. The sensitivity and specificity indexes were satisfactory. Cronbach's alpha was 0.97 for the nondistressed and 0.93 for the distressed couples. The discriminant validity coefficient (correlation between total score and group membership) was 0.82. Concurrent validity coefficient was -0.94 for the IMS in Dyadic Adjustment Scale (DAS) and -0.93 for the IMS in dyadic satisfaction subscale. It was concluded that the IMS has adequate psychometric properties and can be used

چکیده

هدف این پژوهش بررسی ویژگی‌های روانسنجی «شاخص رضایت زناشویی» در دو گروه آشفته و غیر آشفته از نظر زناشویی بود. به همین منظور به شیوه نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی، ۳۳ زوج مراجعه‌کننده به پنج مرکز خدمات روانشناختی و یک مرکز کاهش طلاق بهزیستی در شهر اصفهان به عنوان گروه آشفته و ۸۰ زوج نیز به طور تصادفی از جمعیت عادی به عنوان گروه غیر آشفته انتخاب گردیدند و «شاخص رضایت زناشویی» بر روی آنها اجرا گردید. طرح این پژوهش، علی - مقایسه‌ای و روش مورد استفاده در این پژوهش پیمایشی می‌باشد. بر اساس یافته‌های این پژوهش، نقاط برش به دست آمده برای این شاخص در گروه مردان، زنان و زوجها به ترتیب ۲۵، ۲۸ و ۲۷ بود. همچنین میزان حساسیت و ویژگی بالا و رضایتبخشی برای آن به دست آمد. ضریب اعتبار کل «شاخص رضایت زناشویی» به شیوه آلفای کرونباخ محاسبه گردید که آلفای کرونباخ معادل ۰/۹۷، نشان‌دهنده اعتبار کل مقیاس برای زوج‌های گروه غیر آشفته و آلفای کرونباخ معادل ۰/۹۳، نشان‌دهنده اعتبار کل مقیاس برای زوج‌های گروه آشفته بود. میزان ضریب روایی تشخیصی (مجذور ضریب همبستگی نمره کل مقیاس با عضویت گروهی) برای نمره کل زوجها معادل ۰/۸۲ و معنی‌دار به دست آمد. روایی همزمان نمرات زوجها در «شاخص رضایت زناشویی» با نمرات آنها در پرسشنامه «مقیاس سازگاری دوقلویی» بالا و معنی‌دار به دست آمد. همچنین

as an instrument in clinical and research situations.

Keywords: marital satisfaction, Index of Marital Satisfaction, psychometrical properties, validity, reliability.

سؤالات این شاخص مورد تحلیل عاملی قرار گرفتند که نتایج آن نشان دهنده آن بود که سؤالات این شاخص یک عامل همگن را می‌سنجند. در مجموع، با توجه به نتایج این پژوهش می‌توان ادعان داشت که «شاخص رضایت زناشویی» از اعتبار و روایی مناسب و قابل قبول و در نتیجه قابلیت کاربرد بالینی و پژوهشی برخوردار است.

کلید واژه‌ها: رضایت زناشویی، شاخص رضایت زناشویی، ویژگی‌های روانسنجی، روایی، اعتبار.

● مقدمه

«ازدواج» به عنوان مهم‌ترین و اساسی‌ترین رابطه بشری توصیف شده است زیرا ساختاری اولیه برای بنانهادن رابطه خانوادگی و تربیت کردن نسل آینده فراهم می‌سازد (لارسون و هلمن، ۱۹۹۴). این در حالی است که یکی از جوانب بسیار مهم یک نظام زناشویی رضایتی است که همسران در ازدواج تجربه می‌کنند (ثانی‌گوچی و همکاران، ۲۰۰۶) و اصولاً برای افراد متأهل رضامندی زناشویی یکی از مهم‌ترین شاخص‌های رضایت از زندگی محسوب می‌شود (صالحی فدردی، ۱۳۷۸). بر طبق تعریف، «رضایت زناشویی»^۱ حالتی است که طی آن زن و شوهر از ازدواج با یکدیگر و با هم بودن احساس شادمانی و رضایت دارند (سینها^۲ و ماکرجی^۳، به نقل از میراحمدی‌زاده و همکاران، ۱۳۸۲). مطابق با نظر اسپایر (۱۹۷۶) رضایت زناشویی برآوردی از میزان شادکامی و خشنودی موجود در رابطه و نیز فراوانی تعارضات تجربه شده در آن، همچنین میزان امید به آینده ازدواج و تلاش در جهت موفقیت آن است و مطابق با نظر هادسن (۱۹۹۲)، به نقل از ثنایی، (۱۳۷۹) ادراک زن یا شوهر از میزان شدت و دامنه مشکلات موجود در رابطه، منعکس‌کننده سطح رضایت زناشویی آنهاست.

با این وجود آمار طلاق نشانگر آن است که رضایت زناشویی به آسانی قابل دستیابی نیست (رزن -گرانددن و همکاران، ۲۰۰۴) و این مسئله قطع نظر از همه ازدواج‌های ناشادی است که همسران به دلایل گوناگون طلاق نمی‌گیرند (گریف و مالهرب، ۲۰۰۱). به هر حال پیامدهای منفی شدید مرتبط با آشفته‌گی زناشویی (بیرن و همکاران، ۲۰۰۴) و نیز پیامدهای ویرانگر ازدواج ناموفق بر بهداشت بدنی و روانی زن، شوهر، فرزندان و جامعه (میراحمدی‌زاده و همکاران، ۱۳۸۲)، نقش و اهمیت کمک تخصصی را برای آرام کردن و کاهش پریشانی زوج و

بهبود کیفیت زندگی زناشویی و در نهایت حفظ بنیان خانواده آشکار می‌سازد. به بیان دیگر، کمک تخصصی می‌تواند زوج‌ها را یاری کند تا کارکرد بهتری در زندگی زناشویی خویش داشته باشند (ساینگتون^۴، ۱۳۸۲)؛ ولیکن قابل توجه است که برای تحقق این امر، «ارزیابی» میزان و ماهیت آشفتگی زناشویی، مقدمه ضروری مداخله درمانی است (اسکات، ۱۹۸۹). لذا با توجه به نقش و اهمیت روابط زناشویی از جنبه‌های متعدد خانوادگی، اجتماعی و بالینی، سال‌هاست که در کشورهای صاحب علوم پیشرفته روانشناسی و روانسنجی در راستای تدوین و ساخت پرسشنامه‌های معتبری که به سنجش این مقوله بپردازند، اقدام شده است (صالحی فدردی، ۱۳۷۸). در تلاش برای تعریف و اندازه‌گیری مشکلات ارتباطی، رضایت زناشویی به عنوان معیار نهایی در نظر گرفته می‌شود (هالفورد^۵، ۱۳۸۴). از این رو مقیاس‌های خود-گزارشی رضایت زناشویی پرکاربردترین ابزارهای ارزیابی هستند (اسکات، ۱۹۸۹). در تحقیقات زوج درمانی رضایت‌مندی از رابطه معمولاً با فهرست گزارشات شخصی اندازه‌گیری می‌شود (هالفورد، ۱۳۸۴) و اصولاً مناسب‌ترین معیار برای رضایت از رابطه، پرسش از زوج است که آیا از رابطه خود رضایت دارند یا خیر. این رویکرد افرادی است که برای ارزیابی رضایت از رابطه، پرسشنامه‌های خودسنجی را به کار می‌برند و اعتبار آن را در اغلب موارد با نتایج خود به نمایش می‌گذارند (کرو و ریدلی^۶، ۱۳۸۴). در همین راستا هادسن در ۱۹۹۲ ابزار «شاخص رضایت زناشویی»^۷ را با هدف اندازه‌گیری مشکلات رابطه زناشویی (ثنایی، ۱۳۷۹) معرفی نمود. ویژگی‌های روانسنجی مطلوب به دست آمده برای این مقیاس و نیز کوتاه بودن آن منجر به کاربردهای متعدد آن در پژوهش‌های گوناگون برای سنجش میزان رضایت زناشویی آزمودنی‌ها خصوصاً در تحقیقات خارج کشور گردیده است. بنابراین به دلیل آنکه «شاخص رضایت زناشویی» میزان ناهماهنگی و نارضایتی ادراک شده توسط هر یک از همسران را ارزیابی می‌کند (مولر اشتروم و همکاران، ۱۹۹۲) برای سنجش رضایت زناشویی از قابلیت کاربردی وسیعی برخوردار است. ولی از آنجا که متخصصان بالینی باید پیش از استفاده از یک آزمون، جهت‌گیری نظری آن، ملاحظات عملی، مناسب بودن گروه نمونه، هنجاریابی و کافی بودن اعتبار و روایی آن را مورد بررسی قرار دهند و نیز به دلیل آنکه یکی از مسائل مهمی که در ارتباط با ارزش آزمون‌ها مطرح می‌گردد، مطابقت آنها با فرهنگ جامعه‌ای است که در آن مورد استفاده قرار می‌گیرند (گراث - مارنات^۸، ۱۳۸۴) در این مقاله به بررسی ویژگی‌های روانسنجی «شاخص رضایت زناشویی» در یک نمونه ایرانی پرداخته شده است. اهمیت این اقدام پژوهشی از آنجاست که با وجود نیاز قابل توجه پژوهشگران مسائل زناشویی به مقیاس مناسب جهت برآورد میزان

رضایت زناشویی، به دلیل حجم فراوان و روز افزون تحقیقات در زمینه‌های خانوادگی و زناشویی در داخل کشور - به موازات پژوهش‌های متعدد در این زمینه در کشورهای مختلف - همچنان نقص پژوهشی در جهت ایجاد یا معرفی یک آزمون معتبر و واجد ویژگی‌های روانسنجی مطلوب در جمعیت ایرانی که از ویژگی‌های خاص فرهنگی برخوردارند، به طور آشکاری به چشم می‌خورد؛ لذا در این پژوهش به بررسی ویژگی‌های روانسنجی و تعیین روایی و اعتبار این ابزار در شهر اصفهان پرداخته شد تا بتواند تا حدودی جوابگوی این نیاز در جامعه علمی کشور باشد؛ به ویژه آنکه برخی از آزمون‌های موجود در این زمینه که در داخل کشور به فراوانی مورد استفاده قرار می‌گیرند یا از مشکلات ساختاری نظیر سنجیدن چند موضوع در یک سؤال و یا از نقص پژوهشی در زمینه هنجاریابی در داخل کشور برخوردارند.

● روش

○ طرح این پژوهش «علی - مقایسه‌ای» و روش مورد استفاده در این پژوهش «پیمایشی» می‌باشد.

○ «جامعه آماری» این پژوهش شامل دو گروه بوده است: ۱) گروه دارای مسائل زناشویی (آشفته^۱) که شامل زوج‌های مراجعه‌کننده به مراکز مشاوره و خدمات روانشناختی در شهر اصفهان به دلیل مسائل زناشویی و عدم سازش و نیز زوج‌های متقاضی طلاق مراجعه‌کننده به مراکز کاهش طلاق بهزیستی بود؛ ۲) گروه غیر آشفته که شامل زوج‌های جمعیت عادی بود که سابقه مشاجره و اقدام به طلاق نداشتند. با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی چند مرحله‌ای، ۳۳ زوج (۳۳ زن و شوهر) به عنوان گروه آشفته و ۸۰ زوج (۸۰ زن و شوهر) به عنوان گروه غیر آشفته انتخاب گردید. پژوهشگران ضمن مراجعه به آزمودنی‌ها در طول ماه‌های فروردین تا مهر ۱۳۸۵، از آنها خواستند تا به دو «شاخص رضایت زناشویی» و «مقیاس سازگاری دونفری»^۲ پاسخ دهند.

○ در این پژوهش از دو پرسشنامه «شاخص رضایت زناشویی» و «مقیاس سازگاری دونفری» استفاده گردید.

□ ابزار «شاخص رضایت زناشویی» توسط هادسن (۱۹۹۲) با هدف اندازه‌گیری مشکلات رابطه زناشویی معرفی شده است. این شاخص به عنوان ابزار اندازه‌گیری کلی رضایت زناشویی در نظر گرفته می‌شود (مولر اشتروم و همکاران، ۱۹۹۲). و یک ابزار ۲۵ سؤالی است که برای اندازه‌گیری میزان، شدت یا دامنه مشکلات زن یا شوهر در رابطه زناشویی تدوین شده است

(ثنايي، ۱۳۷۹). «شاخص رضایت زناشویی» ارتباط دو نفری را توصیف نمی‌کند بلکه در عوض، میزان ناهماهنگی و نارضایتی ادراک شده توسط هر یک از همسران را ارزیابی می‌کند (مولر اشتروم و همکاران، ۱۹۹۲). به بیان دیگر، این شاخص ویژگی رابطه را یک کل واحد تلقی نمی‌کند، بلکه دامنه مشکلات رابطه را از نظر زن یا مرد اندازه‌گیری می‌کند. مزیت دیگر این شاخص آن است که یکی از مقیاس‌های متعدد مجموعه «مقیاس‌های سنجش والمیر»^{۱۲} است که تمام آنها به یک شکل اجرا و نمره‌گذاری شده‌اند. پاسخ‌دهندگانی که برای ساختن این ابزار همکاری نموده‌اند عبارتند از: افراد مجرد و متأهل، مراجعان مراکز مشاوره و روان‌درمانی و مانند آنها، محصلان دبیرستانی و دانشگاهی و اقشار غیر محصل. یک تحلیل عاملی اولیه بر روی مقیاس ۲۵ سؤالی «شاخص رضایت زناشویی» که در راهنمای آن گزارش شده است، نشانگر بار عاملی بسنده برای ۲۳ سؤال از ۲۵ سؤال آن بوده است (مولر اشتروم و همکاران، ۱۹۹۲). برای هر سؤال این پرسشنامه ۲۵ سؤالی، به روش نمره‌گذاری لیکرت ۷ گزینه از «هیچ‌گاه» تا «همیشه» در نظر گرفته شده است. برای نمره‌گذاری باید سؤالات مثبت به طور معکوس نمره‌دهی شوند (هادسن، ۲۰۰۱). نمره‌گذاری این شاخص مانند اکثر ابزارهای اندازه‌گیری والمیر ابتدا با معکوس نمودن و جمع کردن نمرات سؤال‌های شماره ۱، ۳، ۵، ۸، ۹، ۱۱، ۱۳، ۱۶، ۱۷، ۱۹، ۲۰، ۲۱ و ۲۳ محاسبه می‌شود، سپس این نمرات با نمرات باقیمانده سؤال‌ها جمع می‌شود، تعداد سؤالات کامل شده کسر می‌گردد، این رقم در ۱۰۰ ضرب و سپس بر ۶ برابر رقم سؤالات پاسخ داده شده تقسیم می‌شود. دامنه رقم به دست آمده بین ۰ تا ۱۰۰ است که نمرات بالاتر آن نشانه وسعت یا شدت مشکلات است. این شاخص دارای «نمره برش»^{۱۳} معادل ۳۰ است که نمرات کمتر از آن نشانه عدم مشکلات مهم بالینی رابطه است و نمرات بیش از ۳۰ دلالت بر وجود مشکلات بالینی قابل ملاحظه دارد. به عبارت دیگر، نمرات پایین‌تر از ۳۰، شاخص رضایت از روابط در نظر گرفته می‌شوند، در حالی که نمره بالاتر از آن نارضایتی بیشتر از رابطه را نشان می‌دهد (هادسن، ۲۰۰۱). «شاخص رضایت زناشویی» از یک روایی همزمان سطح بالا برخوردار است و با «آزمون سازگاری زناشویی لاک-والاس»^{۱۴} همبستگی معنادار نشان می‌دهد. این شاخص از روایی مطلوب و با معنایی برای متمایز کردن زوج‌های مشکل‌دار و زوج‌های ظاهراً بدون مشکل برخوردار است (ثنايي، ۱۳۷۹)، به طوری که با استفاده از همبستگی دو رشته‌ای نقطه‌ای، «روایی تشخیصی»^{۱۵} ۸۲٪ برای آن به دست آمده است. بنابراین، این شاخص افراد دارای مسایل زناشویی یا دارای رضایت زناشویی را مشخص می‌کند. سازنده آن، همچنین مجموعه کاملی از روش‌ها را در تلاش برای ارزیابی نمودن «روایی سازه‌ای»^{۱۶} آزمون به کار برده و حمایت کافی

برای روایی سازه‌ای آن پیدا کرده است (لسلی، ۱۹۹۹). بنابراین «شاخص رضایت زناشویی» دارای روایی سازه‌ای خوبی است چرا که با مقیاس‌هایی که نباید همبستگی داشته باشد، همبستگی ضعیفی نشان می‌دهد و با چندین مقیاس که باید همبستگی خوبی داشته باشد مانند مقیاس‌های رضایت جنسی و مشکلات زناشویی همبستگی معناداری نشان می‌دهد (ثنایی، ۱۳۷۹). علاوه بر این، میانگین آلفای «شاخص رضایت زناشویی» ۰/۹۶ است که نشان دهنده همسانی درونی بسیار بالای آن است. این شاخص با ضریب همبستگی ۰/۹۶ در روش بازآزمایی دو ساعته از یک اعتبار کوتاه مدت بسیار بالا برخوردار بوده است (کورکوران^{۱۷} و فیشر^{۱۸}، ۱۹۸۷ به نقل از برانک و همکاران، ۲۰۰۰).

□ «مقیاس سازگاری دونفری»: اسپنیر در ۱۹۷۶ با هدف ارزیابی کیفیت رابطه زناشویی یا روابط دونفری مشابه آن معرفی شد (ثنایی، ۱۳۷۹). این پرسشنامه یک ابزار ۳۲ سؤال کاغذ و مدادی است. این ۳۲ سؤال می‌توانند به چهار زیر مقیاس گروه‌بندی شوند: «رضایت دونفری»^{۱۹}، «همبستگی دونفری»^{۲۰}، «توافق دونفری»^{۲۱} و «ابراز محبت»^{۲۲} که به لحاظ مفهومی و تجربی با سازگاری دونفری مرتبط هستند (اسپانیر، ۱۹۷۶). پژوهش‌های قابل ملاحظه‌ای از اعتبار و روایی «مقیاس سازگاری دونفری» حمایت کرده‌اند (اسپانیر و فیلسینگر^{۲۳}، ۱۹۸۳ به نقل از بورلسون و دنتون، ۱۹۹۷). اسپانیر کاربرد آن را در بیش از ۱۰۰۰ بررسی در سال‌های ۱۹۷۶ تا ۱۹۸۸ گزارش داده است. این مقیاس در نهایت پنج نمره به دست می‌دهد، مشتمل بر نمرات حاصل از چهار زیر مقیاس و یک نمره کل برای همه سؤالات (اپشتین و همکاران، ۲۰۰۵) که این نمره بین ۰ تا ۱۵۱ است. نمرات بالاتر در این مقیاس، سازگاری زناشویی بیشتر را منعکس می‌سازند (کوپ گوردون و همکاران، ۱۹۹۹). بر مبنای داده‌های هنجاری اصلی ارائه شده توسط اسپانیر، مرسوم شده است که نمره کل زیر ۱۰۰ را به عنوان شاخص آشفتگی رابطه به کار برند (هالفورد^{۲۴}، ۱۳۸۴). سؤالات موجود در «مقیاس سازگاری دونفری» توسط سه داور از لحاظ روایی محتوا ارزیابی شده است. مقیاس بر روی ۲۱۸ فرد نمونه متأهل و ۹۴ فرد نمونه مطلقه اجرا شد. هر ۳۲ سؤال مقیاس به طور معنی داری با ملاک بیرونی حالت زناشویی همبسته بودند. علاوه بر این، نمونه مطلقه به طور معنی داری ($p < 0/001$) از نمونه متأهل با به کار بردن آزمون t برای ارزیابی تفاوت بین میانگین نمونه‌ها متمایز گشت. برای بررسی روایی همزمان «مقیاس سازگاری دونفری»، «آزمون سازگاری زناشویی لاک-والاس» (۱۹۵۲)، فراوان‌ترین مقیاس مورد استفاده تا آن زمان) انتخاب شد. همبستگی میان این مقیاس‌ها در میان پاسخ دهندگان متأهل ۰/۸۶ و در میان

پاسخ‌دهندگان مطلقه ۸۸٪ بود ($p < 0/001$). علاوه بر این، روایی سازه از طریق تحلیل عاملی ۳۲ سؤال نهایی مقیاس ثابت شد که بر این اساس، ۴ مؤلفه مرتبط با هم (رضایت دونفری، همبستگی دونفری، توافق دونفری و ابراز محبت) در این مقیاس به دست آمد. اعتبار کل مقیاس ۰/۹۶ است که نشان می‌دهد که مقیاس از اعتبار به حد کفایت بالایی برای تأیید کاربردش برخوردار است (اسپانییر، ۱۹۷۶). برخی اطلاعات جمعیت شناختی دو گروه در این پژوهش در جدول ۱ ارائه گردیده است.

جدول ۱- برخی از ویژگی‌های جمعیت‌شناختی دو گروه آشفته و غیرآشفته

آماره	گروه	طول مدت ازدواج	تعداد فرزند	سن مرد	سن زن	تحصیلات مرد (به سال)	تحصیلات زن (به سال)
میانگین	غیرآشفته	۷/۴۴	۰/۹۵	۳۳/۵۵	۲۸/۹۵	۱۵/۰۵	۱۴/۳۱
	آشفته	۸/۶۴	۱/۳	۳۴/۹۱	۳۰/۵۱	۱۲/۱۲	۱۱/۹۱
دامنه	غیرآشفته	۱-۴۳	۰-۵	۲۳-۶۰	۱۸-۵۸	۹-۲۴	۱-۱۸
	آشفته	۱-۳۴	۰-۴	۲۱-۴۹	۲۱-۴۸	۵-۱۶	۱-۱۶

● نتایج

○ بررسی ویژگی‌های هنجاری داده‌ها: میانگین و انحراف معیار نمرات رضایت زناشویی آزمودنی‌ها در دو گروه آشفته و غیرآشفته در «شاخص رضایت زناشویی» در جدول ۲ ارائه شده است. لازم به ذکر است که نمرات هر زوج بر اساس میانگین نمرات زن و شوهر محاسبه گردیده است.

برای تعیین نقطه برش این شاخص از میانگین نمره کل آزمودنی‌ها در دو گروه استفاده می‌گردد (دزکام و بخشی‌پور، ۱۳۷۳). ولی با توجه به نامساوی بودن تعداد نفرات دو گروه، برای

جدول ۲- میانگین و انحراف معیار نمرات آزمودنی‌های دو گروه در «شاخص رضایت زناشویی»

مقیاس	جنس	گروه غیرآشفته $n=80$		گروه آشفته $n=33$	
		میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار
شاخص رضایت زناشویی	زن	۱۵۰/۸	۱۴/۳۵	۵۹/۴۱	۱۸/۰۴
	مرد	۱۳/۰۴	۱۲/۴۲	۵۴/۶۱	۱۷/۹۶
	زوج	۱۴۰/۶	۱۲/۷۸	۵۷/۰۱	۱۵/۴۹

این منظور میانگین وزنی نمرات کل آزمودنی‌ها محاسبه گردید و بر این اساس نمره خام تقریباً معادل ۲۸ برای نقطه برش گروه زنان، نمره خام تقریباً معادل ۲۵ به عنوان نقطه برش گروه مردان و نمره خام تقریباً معادل ۲۷ برای نقطه برش گروه زوج‌ها به دست آمد. با بررسی ویژگی آزمون که بیانگر آن است که از بین گروه بهنجار چند درصد افراد، به درستی بهنجار تشخیص داده شده‌اند، مشخص گردید که ویژگی «شاخص رضایت زناشویی» برای مردان گروه غیر آشفته برابر با ۸۷ درصد، برای زنان گروه غیر آشفته برابر با ۸۵ درصد و برای زوج‌های گروه غیر آشفته ۸۷ درصد می‌باشد. به بیان دیگر، ۸۷ درصد مردان، ۸۵ درصد زنان و ۸۷ درصد زوج‌های گروه غیر آشفته به درستی تشخیص رضایتمندی دریافت کرده‌اند. همچنین با بررسی حساسیت آزمون که بیانگر آن است که از بین گروه نابهنجار، چند درصد افراد به درستی تشخیص نابهنجاری دریافت نموده‌اند، مشخص گردید که حساسیت «شاخص رضایت زناشویی» برای مردان گروه آشفته برابر با ۹۰ درصد، برای زنان گروه آشفته برابر با ۹۳ درصد و برای زوج‌های گروه آشفته ۹۴ درصد می‌باشد. به بیان دیگر، ۹۰ درصد مردان، ۹۳ درصد زنان و ۹۴ درصد زوج‌های گروه آشفته به درستی تشخیص عدم رضایتمندی دریافت کرده‌اند.

○ بررسی پیش فرض تساوی واریانس‌های گروه‌های نمونه در جامعه: نتایج آزمون پیش فرض تساوی واریانس‌های دو گروه آشفته و غیر آشفته با استفاده از «آزمون لوین»^{۲۵} در جدول ۳ ارائه شده است. همانطور که در این جدول ملاحظه می‌گردد، بر طبق نتایج حاصل از آزمون لوین، پیش فرض تساوی واریانس‌های دو گروه برای نمرات رضایت زناشویی زنان و زوج‌ها تأیید گردیده است ($p > 0.05$)، ولیکن این پیش فرض برای نمرات رضایت زناشویی مردان در «شاخص رضایت زناشویی» تأیید نگردید ($p < 0.05$).

جدول ۳- نتایج آزمون لوین در مورد پیش فرض تساوی واریانس‌های

دو گروه آشفته و غیر آشفته در جامعه

شاخص ها / جنس	F	درجه آزادی صورت	درجه آزادی مخرج	معنی داری
مرد	۸/۵۲۱	۱	۱۱۱	۰/۰۰۴
زن	۲/۱۹۲	۱	۱۱۱	۰/۱۴۲
زوج	۲/۰۰۷	۱	۱۱۱	۰/۱۵۹

○ محاسبه روایی «شاخص رضایت زناشویی»: روایی تشخیصی برای «شاخص رضایت زناشویی»، از طریق محاسبه تأثیر عضویت گروهی بر نمره رضایت زناشویی آزمودنی‌ها در این شاخص با کمک تحلیل واریانس محاسبه گردید که نتایج به دست آمده در جدول ۴ ارائه شده است.

با توجه به مندرجات جدول ۳ پیش فرض تساوی واریانس‌های دو گروه در جامعه برای نمرات رضایت زناشویی زنان و زوج‌ها تأیید گردید، لذا می‌توان مندرجات جدول ۴ را مورد استناد قرار داد. بر این اساس، تفاوت بین میانگین‌های نمرات رضایت زناشویی زنان و زوج‌های گروه آشفته و غیر آشفته معنی‌دار بود ($p < 0/0001$). میزان روایی تشخیصی نمره کل (مجذور ضریب همبستگی بین نمره کل و عضویت گروهی) برای زنان $0/73$ و برای زوج‌ها $0/68$ می‌باشد. به علاوه، توان آماری معادل $1/00$ با توجه به معنی‌داری نزدیک به صفر تفاوت میانگین‌های دو گروه، نشانگر کافی بودن حجم نمونه است. همچنین بر اساس نتایج جدول ۴، تفاوت بین میانگین‌های نمرات رضایت زناشویی مردان دو گروه آشفته و غیر آشفته نیز معنی‌دار می‌باشد ($p < 0/0001$). ولیکن با توجه به مندرجات جدول ۳ پیش فرض تساوی واریانس‌های دو گروه در جامعه در این مورد تأیید نشده است؛ لذا برای اطمینان بیشتر از اینکه می‌توان به نتایج آزمون پارامتریک اطمینان کرد، آزمون ناپارامتریک «من ویتنی یو»^{۲۶} برای دو گروه مستقل انجام شد، نتیجه این آزمون نیز در سطح $p < 0/0001$ معنی‌دار بود، این نتیجه به معنای آن است که عدم رعایت پیش فرض تساوی واریانس‌های دو گروه اثری بر نتایج نداشته و به لحاظ آماری تفاوت میانگین‌های دو گروه معنی‌دار می‌باشد. مجذور ضریب روایی تشخیصی در این مورد $0/64$ بوده و توان آماری معادل $1/00$ در این مورد نیز نشانگر کفایت حجم نمونه است.

جدول ۴- نتایج تحلیل روایی تشخیصی نمرات رضایت زناشویی شرکت‌کنندگان در دو گروه آشفته و غیر آشفته

جنس	شاخص‌ها	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	معناداری	میزان اثر	توان آماری
مرد	۱	۴۰۳۶۱/۶۰	۱۹۹/۰۲	۰/۰۰۰	۰/۶۴	۱/۰۰	
زن	۱	۲۵۹۱۳/۱۲	۱۹۰/۸۹	۰/۰۰۰	۰/۶۳	۱/۰۰	
زوج	۱	۴۳۰۹۲/۶۶	۲۳۲/۲۳	۰/۰۰۰	۰/۶۸	۱/۰۰	

برای محاسبه روایی همزمان «شاخص رضایت زناشویی» از نمرات «مقیاس سازگاری دونفری» استفاده گردید. با توجه به آنکه اگر میان آزمون و متغیرهای مغایر و ناهمبستگی منفی و یا

همبستگی بسیار پایین وجود داشته باشد آن آزمون دارای روایی و اگرایی می‌باشد (شریفی و شریفی، ۱۳۸۳)، لذا می‌توان انتظار داشت که ضریب همبستگی بالا و منفی میان «شاخص رضایت زناشویی» که نشان دهنده میزان نارضایتی است و «مقیاس سازگاری دونفری» که نشان دهنده میزان سازگاری هستند، نشانگر روایی و اگرایی این شاخص باشد. در جدول ۵ مجذور ضریب همبستگی «شاخص رضایت زناشویی» با «مقیاس سازگاری دونفری» بر اساس نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون ارائه شده است.

جدول ۵- نتایج تحلیل رگرسیون رابطه سازگاری زناشویی بر نارضایتی زناشویی

شاخص‌ها گروه	مجموع مجذورات	درجه آزادی	واریانس	F	سطح معناداری	میزان واریانس مشتری R ²	توان آماری
کلی	۵۵۸۲۰/۹۳	۱	۵۵۸۲۰/۹۳	۷۸۸/۳۵	۰/۰۰۰	۰/۸۸	۱/۰۰
غیرآشفته	۹۱۹۵/۷۴	۱	۹۱۹۵/۷۴	۱۹۳/۱۵	۰/۰۰۰	۰/۷۱	۱/۰۰
آشفته	۴۴۴۹/۴۵	۱	۴۴۴۹/۴۵	۴۲/۷۲	۰/۰۰۰	۰/۵۸	۱/۰۰

در همه موارد ضریب همبستگی محاسبه شده در سطح $p < ۰/۰۰۰۰۱$ معنی دار بود و میزان توان آماری محاسبه شده نیز معادل ۱/۰۰ بود که نشان دهنده کفایت حجم نمونه برای تحلیل روایی همزمان و و اگرایی «شاخص رضایت زناشویی» می‌باشد.

جدول ۶- بارهای عاملی، سؤالات با چرخش متمایل

سؤال	عامل اول	عامل دوم
۱	۰/۹۰۱	۰/۷۹۳
۲	۰/۸۲۰	۰/۸۳۷
۳	۰/۹۲۵	۰/۸۵۳
۴	۰/۸۱۸	۰/۹۳۳
۵	۱/۰۶۱	۰/۶۳۳
۶	۰/۷۶۱	۰/۸۶۲
۷	۰/۷۹۹	۰/۹۵۹
۸	۰/۸۸۸	۰/۹۲۳
۹	۰/۹۱۶	۰/۵۵۴
۱۰	۰/۷۲۶	۰/۹۲۲
۱۱	۰/۸۹۹	۰/۳۵۳
۱۲	۰/۷۳۵	۰/۶۵۱
۱۳	۰/۸۹۹	

بعد از انجام تحلیل عوامل به هر دو روش چرخش عمودی و متمایل در ارتباط با نمرات کل زوجها در «شاخص رضایت زناشویی» مشاهده گردید که در چرخش متمایل بارهای عاملی خالص تری با میزان واریانس استخراج شده ۸۰/۶ درصد، به دست آمد. از این رو نتایج بر این اساس تحلیل و ارائه گردید. همانطور که در جدول ۶ آمده است سؤالات ۱، ۲، ۳، ۵، ۶، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۶، ۱۷، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳ و ۲۴ به دلیل داشتن بار عاملی بیشتر از ۰/۳ در عامل اول استخراج گردیده‌اند؛ البته از بین سؤالات، سؤال ۱۸ مشترک میان عوامل اول و دوم بود که به دلیل آنکه بار آن در عامل دوم بیشتر از عامل اول بود، جزء عامل دوم قرار داده شد ولی سؤالات ۲۲ و ۲۴ که بار عاملی بیشتری در عامل اول داشتند جزء عامل اول محسوب گردیدند. به این ترتیب عامل دوم متشکل از سؤالات ۴، ۷، ۱۴، ۱۵، ۱۸ و ۲۵ می‌باشد. میزان همبستگی میان این دو عامل برابر با ۰/۷۶ به دست آمد. هنگامی که تحلیل عاملی تأییدی برای به دست آوردن فقط یک عامل انجام گرفت، با میزان واریانس استخراج شده ۷۵/۶ درصد، برای همه سؤالات بار عاملی بیشتر از ۰/۳ به دست آمد که این نتایج در جدول ۷ نشان داده شده‌اند.

جدول ۷- بارهای عاملی سؤالات در تک عامل

سؤال	تک عامل	سؤال	تک عامل
۸	۰/۹۵۷	۱۰	۰/۸۷۲
۹	۰/۹۴۶	۵	۰/۸۷۰
۱۹	۰/۹۴۵	۲۲	۰/۸۶۸
۱۱	۰/۹۴۰	۲	۰/۸۶۷
۲۰	۰/۹۴۰	۳	۰/۸۶۵
۱۳	۰/۹۳۵	۲۵	۰/۸۴۴
۲۳	۰/۹۲۳	۱۸	۰/۸۴۱
۶	۰/۹۱۲	۱۷	۰/۸۰۰
۲۴	۰/۹۱۲	۱۵	۰/۷۵۷
۲۱	۰/۹۰۰	۱۴	۰/۷۴۵
۱۶	۰/۸۹۸	۷	۰/۶۸۶
۱۲	۰/۸۹۲	۴	۰/۶۴۴
۱	۰/۸۹۲		

○ محاسبه اعتبار «شاخص رضایت زناشویی»: از آنجاکه در مورد آزمون‌های چندگزینه‌ای که در آنها سؤالات به صورت دو مقوله‌ای نمره گذاری نشده‌اند، برای محاسبه اعتبار آزمون از ضریب آلفای کرونباخ استفاده می‌گردد (گال^{۲۷} و همکاران، ۱۳۸۴). لذا در این پژوهش به منظور برآورد اعتبار «شاخص رضایت زناشویی» همسانی درونی کل سؤالات در دو گروه آشفته و غیرآشفته بررسی و ضریب اعتبار آن از روش آلفای کرونباخ محاسبه گردید که در جدول ۸ گزارش شده است.

جدول ۸- ضرایب اعتبار «شاخص رضایت زناشویی» در دو گروه آشفته و غیر آشفته

گروه آشفته $n=33$			گروه غیرآشفته $n=80$			تعداد سؤالات	مقیاس
زوج	مرد	زن	زوج	مرد	زن		
۰/۹۳	۰/۹۱	۰/۹۱	۰/۹۷	۰/۹۵	۰/۹۷	۲۵	«شاخص رضایت زناشویی»

● بحث و نتیجه گیری

○ با توجه به نتایج جدول ۴ می‌توان استدلال کرد که «شاخص رضایت زناشویی» از روایی تشخیصی خوبی برخوردار است و می‌تواند افراد دارای رضایت زناشویی را از افراد آشفته و دارای مسائل زناشویی متمایز نماید ($p < 0/0001$). روایی تشخیصی محاسبه شده برای زوج‌ها نشان می‌دهد که ۶۸ درصد واریانس سؤالات این مقیاس مربوط به تفاوت دو گروه «آشفته» و «غیر آشفته» است. این میزان برای زنان شرکت‌کننده ۶۳ درصد و برای مردان شرکت‌کننده ۶۴ درصد است. این یافته با نتایج گزارش شده توسط لسل (۱۹۹۹) که بر اساس آن ضریب روایی تشخیصی این شاخص ۰/۸۲ و در نتیجه مجذور این ضریب حدود ۰/۶۷ می‌باشد، همخوانی دارد. همچنین با توجه به شاخص‌های ویژگی و حساسیت بالا و مطلوب به دست آمده برای این پرسشنامه، می‌توان انتظار داشت که آزمودنی‌هایی که نمره خام حاصل از اجرای «شاخص رضایت زناشویی» بر آنها بالاتر از نقاط برش ۲۵ برای مردان، ۲۸ برای زنان و به طور کلی ۲۷ برای زوج گردد، احتمالاً دچار نارضایتی زناشویی بوده و نیازمند دریافت خدمات مشاوره و روانشناسی می‌باشند.

○ با توجه به آنکه یکی از روش‌های روایی سازه، محاسبه روایی همگرا و واگرایی آن آزمون با آزمونی است که متغیرهای نظری مشابهی را می‌سنجد (گراث - مارنات، ۱۳۸۴)، نتایج ارائه شده در جدول ۵ به وسیله مجذور ضریب همبستگی میان نمرات «شاخص رضایت زناشویی» با «مقیاس سازگاری دونفری» نشانگر روایی همزمان این شاخص است. همانطور که قبلاً اشاره گردید به دلیل آنکه «شاخص رضایت زناشویی» در واقع میزان نارضایتی فرد را نشان می‌دهد در حالیکه «مقیاس سازگاری دونفری» میزان سازگاری فرد را برآورد می‌کند، لذا ضریب همبستگی این آزمون‌ها منفی خواهد بود و در نتیجه با برآورد روایی واگرایی آن، می‌توان میزان معنی‌داری روایی همزمان «شاخص رضایت زناشویی» را بررسی نمود. بر این اساس، مجذور ضریب همبستگی میان شاخص با «مقیاس سازگاری دونفری» برای ۸۰ زوج گروه غیر آشفته معادل ۰/۷۱، برای ۳۳ زوج گروه آشفته معادل ۰/۵۸ و برای کل ۱۱۳ زوج شرکت‌کننده در این پژوهش معادل ۰/۸۸ به دست آمد. بنابراین ۵۸ درصد واریانس سؤالات «شاخص رضایت زناشویی» و «مقیاس سازگاری دونفری» در گروه آشفته، ۷۱ درصد واریانس سؤالات «شاخص رضایت زناشویی» و «مقیاس سازگاری دونفری» در گروه غیر آشفته و به طور کلی ۸۸ درصد واریانس سؤالات «شاخص رضایت زناشویی» و «مقیاس سازگاری دونفری» در کل شرکت‌کنندگان، به طور مشترک به سنجش کیفیت رابطه زناشویی اختصاص دارند. این داده‌ها نشان دهنده آن هستند که مفهوم قابل سنجش توسط این شاخص می‌تواند همانند «مقیاس سازگاری دونفری»، میزان رضایت و کیفیت روابط زناشویی را به میزان بالا و معنی‌داری مورد سنجش قرار دهد ($p < 0/0001$).

○ تحلیل عاملی روش مناسب دیگری برای روایی سازه است (گراث - مارنات، ۱۳۸۴) و از این رو در این پژوهش سؤالات «شاخص رضایت زناشویی» مورد تحلیل عاملی قرار گرفتند. نتایج تحلیل عاملی با چرخش متمایل بر روی سؤالات این شاخص که در جدول ۶ ارائه شده است، نشان داد که سؤالات این شاخص می‌توانند در دو عامل تا حدودی ناخالص توزیع گردند ولیکن از آنجا که ضریب همبستگی این دو عامل حدود ۰/۷۵ و بسیار بالاست و نیز با توجه به نتایج تحلیل عاملی تأییدی ارائه شده در جدول ۶ که نشان‌دهنده بار عاملی بیشتر از ۰/۳ برای همه سؤالات در یک عامل منفرد می‌باشد، می‌توان استنباط نمود که کلیه سؤالات این شاخص یک عامل همگن (رضایت زناشویی) را می‌سنجد و این یافته با نتایج گزارش شده توسط مولر اشتروم

و همکاران (۱۹۹۲) همخوانی دارد. بنابراین «شاخص رضایت زناشویی» به عنوان ابزار کلی سنجش رضایت زناشویی می تواند کارایی بهتر و مطمئن تری داشته باشد.

○ همواره مطلوب است که اعتبار نمره های آزمون مورد استفاده در تحقیق بالا باشد و آلفای کرونباخ روشی است که به طور گسترده برای محاسبه اعتبار نمرات آزمون ها مورد استفاده قرار می گیرد (گال و همکاران، ۱۳۸۴). از طرف دیگر، مطلوب است که متخصصان بالینی در مورد آزمون هایی که برای تصمیم گیری درباره افراد به کار می برند، انتظار همبستگی های 0.90 یا بالاتر را داشته باشند، در حالی که همبستگی 0.70 یا بالاتر معمولاً برای هدف های پژوهشی کفایت می کند (گراث - مارنات، ۱۳۸۴). در این پژوهش نیز ضریب آلفای کرونباخ جهت بررسی اعتبار «شاخص رضایت زناشویی» به کار برده شد که نتایج آن در جدول ۸ ارائه شده است. بر این اساس اعتبار کل شاخص در حد بسیار بالایی می باشد (ضریب آلفای کرونباخ برای زوج های غیر آشفته 0.97 و برای زوج های آشفته 0.93 است) و با نتایج گزارش شده کوردوران و فیشر (۱۹۸۷) به نقل از برانک و همکاران، (۲۰۰۰) برای اعتبار این شاخص همخوانی دارد و لذا این شاخص هم برای اهداف پژوهشی و هم برای اهداف درمانی از کفایت لازم برخوردار است. لازم به ذکر است که در این پژوهش به دلیل عدم امکان دسترسی مجدد به شرکت کنندگان، امکان بررسی اعتبار این شاخص با روش باز آزمایی برای پژوهشگران وجود نداشت و لذا پیشنهاد می گردد که در تحقیقات بعدی به بررسی این ویژگی روانسنجی در ارتباط با این شاخص پرداخته شود.

○ در مجموع مبتنی بر این پژوهش، می توان بیان کرد که «شاخص رضایت زناشویی» از حساسیت و ویژگی بالا و روایی سازه، روایی همزمان و روایی تشخیصی مطلوب و مناسبی برخوردار است و بنابراین، توان سنجش مناسب رضایت زناشویی و نیز تمایز و تفکیک افراد دارای مسایل زناشویی از افراد دارای رضایت زناشویی را دارد. به علاوه، بهتر است که با توجه به نتایج تحلیل عاملی این شاخص، از آن برای سنجش کلی رضایت زناشویی استفاده شود. همچنین این شاخص از اعتبار مطلوبی برخوردار است که نشان دهنده مناسب بودن آن برای اهداف پژوهشی و درمانی می باشد. بنابراین نتایج این پژوهش کارایی «شاخص رضایت زناشویی» را برای جمعیت ایرانی خصوصاً در شهر اصفهان مورد تأیید قرار می دهد.

شاخص رضایت زناشویی (Index of Marital Satisfaction-IMS)

این پرسشنامه برای اندازه‌گیری میزان رضایت شما از ازدواج‌تان ساخته شده است. هدف از این پرسشنامه امتحان کردن نیست، لذا جواب صحیح و غلط ندارد. بنابراین، خواهشمند است سعی کنید به این سؤالات با انتخاب گزینه مناسب هر چه با دقت‌تر و دقیق‌تر پاسخ دهید.

شماره سؤال	عبارت	هیچگاه	خیلی بداندوت	نسبتاً کم	نسبتاً زیاد	اکثر اوقات	همیشه
۱	همسر من به قدر کافی محبت دارد.	۷	۶	۵	۴	۳	۲
۲	همسرم با من بد رفتار می‌کند.	۱	۲	۳	۴	۵	۶
۳	همسرم واقعاً به من اهمیت می‌دهد.	۷	۶	۵	۴	۳	۲
۴	اگر قرار باشد دوباره انتخاب کنم احساس می‌کنم همسر فعلی‌ام را انتخاب نمی‌کنم.	۱	۲	۳	۴	۵	۶
۵	احساس می‌کنم که می‌توانم به همسر اعتماد کنم.	۷	۶	۵	۴	۳	۲
۶	احساس می‌کنم رابطه ما در حال از هم پاشیدن است.	۱	۲	۳	۴	۵	۶
۷	همسر مرا واقعاً درک نمی‌کند.	۱	۲	۳	۴	۵	۶
۸	احساس می‌کنم ما رابطه خوبی داریم.	۷	۶	۵	۴	۳	۲
۹	من و همسرم رابطه خوب و خوشی داریم.	۷	۶	۵	۴	۳	۲
۱۰	زندگی مشترک ما کسالت‌آور است.	۱	۲	۳	۴	۵	۶
۱۱	من و همسرم در کنار هم بسیار خوش هستیم.	۷	۶	۵	۴	۳	۲
۱۲	همسرم به من اطمینان ندارد.	۱	۲	۳	۴	۵	۶
۱۳	رابطه ما بسیار صمیمانه است.	۷	۶	۵	۴	۳	۲
۱۴	احساس می‌کنم که نمی‌توانم به همسر خود تکیه کنم.	۱	۲	۳	۴	۵	۶
۱۵	احساس می‌کنم ما علایق مشترک چندانی نداریم.	۱	۲	۳	۴	۵	۶
۱۶	ما اختلاف‌نظرها و بگو مگوهای خودمان را خیلی خوب به‌انجام می‌رسانیم.	۷	۶	۵	۴	۳	۲
۱۷	من و همسرم مسائل مالی را خیلی خوب حل و فصل می‌کنیم.	۷	۶	۵	۴	۳	۲
۱۸	احساس می‌کنم هرگز نمی‌باید با همسر ازدواج می‌کردم.	۱	۲	۳	۴	۵	۶
۱۹	من و همسرم خیلی خوب با هم کنار می‌آییم.	۷	۶	۵	۴	۳	۲
۲۰	رابطه ما خیلی با ثبات است.	۷	۶	۵	۴	۳	۲
۲۱	همسرم مایه آرامش واقعی من است.	۷	۶	۵	۴	۳	۲
۲۲	احساس می‌کنم که همسر دیگر برایم اهمیت ندارد.	۱	۲	۳	۴	۵	۶
۲۳	احساس می‌کنم آینده رابطه ما درخشان است.	۷	۶	۵	۴	۳	۲
۲۴	احساس می‌کنم رابطه ما تهی و بی‌محتواست.	۱	۲	۳	۴	۵	۶
۲۵	احساس می‌کنم هیچ هیجانی در رابطه ما نیست.	۱	۲	۳	۴	۵	۶

یادداشت‌ها

1- Marital satisfaction	2- Sinha
3- Mukerjee	4- Sappington
5- Halford	6- Crowe
7- Ridley	8- Index of Marital Satisfaction(IMS)
9- Groth-Marnat	10- Distressed Marital Adjustment
11- Dyadic Adjustment Scale (DAS)	12- Walmyr Assessment Scales
13- Cutting scores	14- Lock Wallace Marital Adjustment Test
15- Discriminant validity	16- Construct validity
17- Corcoran	18- Fisher
19- Dyadic satisfaction	20- Dyadic cohesion
21- Dyadic consensus	22- Affectional expression
23- Filsinger	24- Halford
25- Levenes Test Gall	26- Mann-Whitney U
27- Gall	

منابع

- ثنائی، باقر. (۱۳۷۹). مقیاس‌های سنجش خانواده و ازدواج. تهران: انتشارات بعثت.
- دژکام، محمود؛ بخشی‌پور رودسری، عباس. (۱۳۷۳). هنجاریابی مقیاس اسکیزوفرنی پرسشنامه چند وجهی مینه‌سوتا (در مردان). پژوهشهای روانشناختی. دوره ۲، شماره ۳ و ۴، صص ۳-۱۱.
- سایپینگتون اندرو (۱۳۸۲). بهداشت روانی. ترجمه حمیدرضا حسین‌شاهی برواتی. تهران: انتشارات روان.
- شریفی، حسن پاشا؛ شریفی، نسترن. (۱۳۸۳). روش‌های تحقیق در علوم رفتاری. تهران: انتشارات سخن.
- صالحی فدردی، جواد. (۱۳۸۴). رضامندی زناشویی. تازه‌های روان درمانی. سال چهارم، شماره‌های ۱۳ و ۱۴، صص ۸۴-۱۰۸.
- کرو، مایکل؛ ریدلی، جین. (۱۳۸۴). زوج درمانی کاربردی با رویکرد سیستمی-رفتاری. ترجمه اشرف‌السادات موسوی. تهران: نشر مهرکاوایان.
- گال، مردیت؛ بورگ، والتر؛ و گال، جویس. (۱۳۸۴). روش‌های تحقیق کمی و کیفی در علوم تربیتی و روانشناسی. جلد اول. ترجمه احمدرضا نصر و همکاران. تهران: انتشارات سمت.
- گرات-مارنات، گری. (۱۳۸۴). راهنمای سنجش روانی. ترجمه حسن پاشا شریفی و محمدرضا نیکخوا. جلد اول. تهران: نشر سخن.
- میراحمدی‌زاده، علیرضا؛ نخعی امرودی، نوذر؛ طباطبایی، سید حمیدرضا؛ و شفیعیان، ر. (۱۳۸۲). رضامندی زناشویی و تعیین عوامل تأثیرگذار بر آن در شیراز. اندیشه و رفتار. سال هشتم، شماره ۴ و ۵۶-۶۳.
- هالفورد، کیم. (۱۳۸۴). زوج‌درمانی کوتاه‌مدت. ترجمه مصطفی تبریزی، مزده کاردانی و فروغ جعفری. تهران: نشر فرا روان.

- Brannock, R. G.; Litten, M. J.; & Smith, J. (2000). The impact of doctoral study on marital satisfaction. *Journal of College Counseling*, 3, 2, 123-130.
- Burleson, B.; & Denton, W. H. (1997). The relationship between communication skill and marital satisfaction: Some moderating effects. *Journal of Marriage and the Family*, 59, 4, 884-902.
- Byrne, M.; Carr, A.; & Clark, M. (2004). The efficacy of behavioral couples therapy and emotionally focused therapy for couple distress. *Contemporary Family Therapy*, 26, 4, 361-384.
- Coop Gordon, K.; Baucom, D. H.; Epstein, N.; Burnett, C. K.; & Rankin, L. A. (1999). The interaction between marital satisfaction standards and communication patterns: How contribute to marital adjustment. *Journal of Marital and Family Therapy*, 25, 2, 211-223.
- Epstein, N. B.; Chen, F.; & Beyder-Kamjou, I. (2005). Relationship standards and marital satisfaction in Chinese and American couples. *Journal of Marital and Family Therapy*, 31, 1, 59-74.
- Greeff, A. P.; & Malherbe, H. L. (2001). Intimacy and marital satisfaction in spouses. *Journal of Sex Marital Therapy*, 27, 247-257.
- Hudson, W. W. (2001). *Index of Marital Satisfaction*. Retrieved April 25, 2006, from <http://www.therapyinla.com/psych/psych0101.html>.
- Larson, J. H.; & Holman, T. B. (1994). Predictors of marital quality and stability. *Family Relations*, 43, 228-237.
- Leslie, C. (1999). Sexual expectations and their relationship to sexual and relationship satisfaction: A contribution to gender studies. *Journal of Multicultural Nursing Health*. Retrieved May 16, 2006, from <http://www.findarticles.Com/P/articles/miqa3919/is-199901/ai-n8840517/pg-9>.
- Mollerstrom, W. W.; Patchner, M. A.; & Milner, J. S. (1992). Family functioning and child abuse potential. *Journal of Clinical Psychology*, 48, 4, 445-454.
- Rosen-Grandon, J. R.; Myers, J. E.; & Hattie, J. A. (2004). The relationship between marital characteristics, marital interaction processes and marital satisfaction. *Journal of Counseling Development*, 82, 1, 58-68.
- Scott, M. (1989). *A cognitive-behavioural approach to clients' problems*. London: Tavistock.
- Spanier, G. B. (1976). Measuring dyadic adjustment: New scales for assessment the quality of marriage and similar dyads. *Journal of Marriage and the Family*, 38, 15-28.
- Taniguchi, S. T.; Freeman, P. A.; Taylor, S.; & Malcarne, B. (2006). A study of married couples' perceptions of marital satisfaction in outdoor recreation. *Journal of Experiential Education*, 28, 3, 253-256.